

El fet religiós

De la parella a la família

Nacions, estats i fronteres

Llibre de l'educador

16

17

18

Senderi. Quaderns d'educació ètica

El fet religiós

Maria Fradera

Teresa Guardans

Salvador Juncà

Llibre de l'educador

INTRODUCCIÓ

Sobre ètica i religió

Podria sobtar a algú que en una col·lecció de recursos per a l'educació del sentit ètic dels adolescents es parli del fet religiós. Malauradament, les programacions escolars d'aquests darrers anys han escindit l'ètica de la religió com si no tinguessin res a veure l'una amb l'altra.

Ben al contrari, aquest llibre ha estat preparat amb el convenciment que el creixement personal, sobretot en el temps de l'adolescència, ha d'incloure l'ètica i ha de donar cabuda igualment a la comprensió del sentit religiós humà. Els nois i les noies tenen dret a ser introduïts en la complexitat del comportament conscient i lliure que l'ètica intenta d'il·luminar. I tenen igualment dret a tenir coneixement, sense explicacions elusives, del fenomen religiós i de les possibilitats que aporta, al marge dels convenciments i les opcions personals que en tinguin els adults i els educadors.

Però la religió és més que això. És un fenomen tan vast i antic, que impregna la història de l'home i que continua tan present avui dia arreu, que no és èticament presentable l'actitud d'ignorància enfront del fet religiós. Recordem aquella frase de Terenci: «Res d'allò que és humà no m'és aliè.»

Si ens endinsem en l'estudi de l'univers religiós, toparem de seguida amb la dicotomia entre religió i moral. Veurem que pràcticament totes les religions impliquen una proposta ètica que es basa en els seus postulats de fe o estructura de creences. És un motiu més per abordar el tema religiós des de la perspectiva de l'educació ètica.

Potser durant uns anys de la nostra història recent, bona part dels cercles intel·lectuals han considerat la religió com una manifestació, ja superada per la raó, dels estadis més arcaics del pensament humà. Però a les portes del segle XXI aquesta actitud no es pot mantenir si es volen afrontar els reptes del futur o es volen interpretar tots els significats i lliçons del passat.

Però deixant a part les justificacions, voldríem aprofundir en els valors ètics que l'estudi del fet reli-

giós comporta. En el fons, l'objectiu d'aquest llibre és més el de despertar actituds per valorar adequadament la religió que no pas convèncer ningú de cap proposta religiosa, ni general ni concreta.

La religió, fenomen humà

En primer lloc, voldríem partir del fet que les religions conformen un fenomen lligat des de sempre al desenvolupament cultural de la humanitat.

Constatarem una gran diversitat de manifestacions religioses, com són diverses les cultures que l'ocupació progressiva de la terra per part dels homes ha anat produint. I aquesta diversitat ha de ser pensada no pas com un obstacle a l'entesa i a la solidaritat, segons que podria desprendre's del mite de Babel, sinó com una riquesa que aporta noves possibilitats creatives.

Comencem a conèixer tot just ara la necessitat de la biodiversitat per a la supervivència i la continuïtat de la vida. Doncs sembla que haurem d'admetre que la interculturalitat i la interreligiositat és un instrument d'interfecundació per a l'evolució de l'espècie humana. El contrari ens dibuixa un futur d'uniformització, de simplificació, d'unidimensionalitat, d'empobriment, d'anomia i, finalment, d'extinció. I això ha estat repetit diverses vegades, des d'institucions com la UNESCO fins a obres científiques com les de C. Lévy-Strauss, per citar alguna referència.

Actituds per a una aproximació al fet religiós

La conseqüència ètica de tot plegat és la necessitat d'educar en el respecte dels fenòmens diversos, en l'interès per entendre similituds i diferències de realitats riques, en la necessitat de recrear i de transmetre els elements aprofitables de diverses tradicions per a una millora global de la capacitat de coneixement i d'actuació responsable dels homes.

Per això, l'interès per la religió no és únicament un interès erudit o intel·lectual: va més enllà. Ja hem dit que considerem la religió com una de les manifestacions de la cultura i que hi ha tantes formes religioses com cultures. La religiositat forma part d'allò que és genuïnament humà. Però voldríem apropiarnos al fet religiós no solament amb respecte sinó també amb interès, amb esperit d'indagació, perquè estem convençuts que podem extreure'n fruits insospitats i útils a nivell col·lectiu, més enllà de la comprensió asèptica dels fets.

No amaguem, doncs, que presentarem el fet religiós amb un cert distanciament que ens permeti d'enfocar la vastitud del fenomen sense cap compromís amb una religió o tradició concretes. Però, en canvi, tractarem el tema amb un interès compromès amb el fet en si, amb una certa simpatia o comprensió positiva, perquè intuïm que cal reinterpretar i transmetre els valors i les troballes de l'esperit humà de tots els temps, si volem bastir un món possible per al futur.

De la mateixa manera, voldríem treballar sempre amb un esperit crític amb els fets concrets, històrics, culturals, com s'escau en l'anàlisi de tota manifestació humana, sempre ambivalent, sempre tenyida de llum i ombra, sempre abocada a contradiccions, sempre necessitada d'una tasca intel·lectual i espiritual de discerniment per copsar allò que és veritablement valuós i allò que és circumstancial i contingent. La religió, com a manifestació humana, no s'escapa d'aquesta dialèctica.

Advertiments metodològics

També hem de fer uns advertiments més aviat metodològics. En primer lloc, la proposta de treball avança partint d'un punt de vista global, a vol d'ocell, per anar cap a un altre de més personal, viencial. És a dir, fem una aproximació al fet religiós des dels fets observats per la sociologia, la història, l'antropologia, etc., i acabem cridant l'atenció cap a l'experiència que només pot ser viscuda a ni-

vell íntim i individual. Això no és cap esquer per adoctrinar o fer passar bou per bèstia grossa. Respon al convenciment que l'univers religiós, tal com passa amb la música, la poesia o l'art en general, només pot ser entès des de l'activitat de cadascú, des de l'entrenament en les seves disciplines i des de la utilització del llenguatge adequat. Veiem i presentem, doncs, la religió com una possibilitat de l'esperit humà, un camp d'indagació, creativitat i fruïció com ho són els altres camps essentats. Per això, davant de la dificultat d'interpretació d'alguns textos, creences, cerimonials i símbols, cal ser respectuós i apel·lar a la necessitat d'aprofundir els significats i no quedar-se en la superfície que només provoca actituds de suficiència, escepticisme o indiferència. Aquest llibret no és un tractat d'interpretació del llenguatge religiós, però hi trobareu algunes pistes per saber orientar els nois i les noies en els seus dubtes i preguntes.

En segon lloc, pot passar que, quan es demani als nois i noies que opinin sobre el fet religiós o que aportin experiències en aquest camp, expressin d'entrada algunes preocupacions que són difícils de treballar: si el món s'ha fet tot sol, si hi ha d'haver algú que ho hagi fet tot, espiritisme, vida després de la mort, experiències paranormals o extrasensorials, astrologia, etc. Aquesta mena de misteris, molt explotats per alguns mitjans de comunicació, potser els sedueixen més que no pas el fet de posar en funcionament la seva capacitat racional, de pensar o d'indagar sobre la seves possibilitats de coneixement. El paper de l'educador, en aquest cas, és importantíssim: sense menystenir ni ironitzar sobre els dubtes i les creences dels adolescents, caldrà que els convidi a tenir un pensament sobri, crític, personalment comprovat. L'experiència religiosa és molt més sòlida que algunes anècdotes i manifestacions del pensament supersticiós.

Finalment, volem insistir en allò tan sabut però mai prou repetit sobre el paper de l'educador, utilitzant unes paraules de Joan Mascaró: «Quan l'educació només és informació, hi ha el perill que la seva essència, gust i perfum desapareguin.»

PROGRAMACIÓ

UNITAT DE PROGRAMACIÓ	FETS, CONCEPTES I SISTEMES CONCEPTUALS	PROCEDIMENTS	ACTITUDS, VALORS I NORMES
PRÈVIA DE MOTIVACIÓ (Activitats 1-2)	El fet religiós en la nostra cultura. Importància del paper que juga.	Recollida i elaboració d'informació.	Preocupació per una consciència religiosa i moral.
	Fets i prejudicis.	Debat obert sobre posicions religioses.	Interès per fonamentar les conviccions personals a partir de la recerca.
UN PRIMER CONTACTE (Visió des de fora) (Activitats 3-4-5-6)	Les manifestacions religioses en les diferents cultures.	Observació i interpretació de manifestacions culturals i artístiques de caràcter religiós.	Valoració dels fets culturals.
	La diversitat de les religions i la diversitat de les cultures.	Realització d'exposicions.	Valoració de la diversitat com una riquesa cultural.
	La complexitat de l'univers religiós: les creences, els mites, els rituals, les lleis morals.	Identificació i interpretació de signes i símbols religiosos, i de ritus.	Tolerància i respecte davant d'altres formes de pensament i comportament.
	L'experiència religiosa: – possibilitat de coneixement.	Realització de debats per motivar i aprofundir opinions sobre temàtiques religioses.	Valoració de les opinions dels altres quan aquestes es defensen amb dades i argumentacions coherents.
APROXIMACIÓ A L'EXPERIÈNCIA SUBJECTIVA DE LA RELIGIÓ (Activitats 7-8-9)	Què és la religió i què és el fet religiós.	Lectura i comentari de textos.	Sensibilització envers el fet religiós.
	El coneixement per experiència.	Distinció entre coneixement subjectiu i experiència.	Exigència de viure les pròpies conviccions ètico-religioses.

UNITAT DE PROGRAMACIÓ	FETS, CONCEPTES I SISTEMES CONCEPTUALS	PROCEDIMENTS	ACTITUDS, VALORS I NORMES
	Alguns elements que constitueixen l'experiència religiosa.	Reflexió sobre la dimensió sagrada de l'existència.	Valoració sobre les dades i els interrogants que les diverses àrees de coneixement presenten sobre la religió.
RELIGIÓ I SOCIETAT (Activitats 10-11)	Doble funció de la religió: social i personal.	Recollida i interpretació de dades a partir de la projecció d'una pel·lícula significativa.	Interès per conèixer el context social, polític i històric de qualsevol problema o fet religiós rellevant.
	Degeneració del fet religiós: – manipulació de la llibertat humana. – fanatisme.	Relació entre els problemes bàsics de l'existència humana i les creences i pràctiques religioses.	Tolerància i esperit crític davant del fet religiós.
LA RELIGIÓ AVUI I DEMÀ (Activitats 12-13-14)	El fet religiós en la societat contemporània: – crisi al si de les grans religions. – noves manifestacions de la religiositat.	Identificació de causes i factors que intervenen en el fet religiós.	Esperit crític, obert i receptiu davant el fet religiós.
	Postures actuals davant del fet religiós.	Confecció de gràfics per expressar resultats.	Valoració de les diferents aportacions des de diferents opinions contemporànies.
	Exigències ètiques i morals de la religió.	Expressió de les pròpies opinions i valoracions.	Preocupació per una consciència moral amb vista a adquirir compromisos personals i socials.
UN PUNT I A PART	La consciència individual.	Relaxació i concentració: – audició de música i lectura de poesia.	Participació activa i responsable en el treball personal i col·lectiu.

PARLEM DEL FET RELIGIÓS

Des del que anomenem «la nit dels temps», apareix amb els rastres humans la manifestació de l'esperit d'indagació i de curiositat de l'home. Aquí i allà trobem manifestacions de les preguntes que es feia la humanitat i de les respostes que s'anaven trobant. Pintures, monuments funeraris, objectes rituals... No sabem ben bé si aquells homes i aquelles dones del Neolític barrejaven la visió meravellada i aterrida sobre la naturalesa amb la necessitat de dominar-la per mitjà de tècniques màgiques. En qualsevol cas, començava l'aventura de l'autoconsciència humana, l'aventura de l'esperit que, a hores d'ara, encara no acabem de saber cap on porta ni per què es produeix.

Sabem que, al costat de les necessitats quotidianes de sobreviure i d'organitzar la vida pràctica, en totes les cultures es produeix paral·lelament un tipus d'aproximació a la realitat que va deslligada de la utilitat i la necessitat. És una aproximació al coneixement d'altres dimensions o, si es vol, d'una dimensió més profunda de la realitat. Només alguns homes, «vidents» o «il·luminats» que així ho experimenten, sembla que arriben a comprendre una mica el sentit profund de l'existència, i insisteixen que aquesta és la «gran possibilitat» humana. Però les paraules que fan servir per a explicar-nos-ho són incapaces d'esgotar tota la seva experiència, queden curtes, enigmàtiques. Apareix la distinció entre realitat «profana», la de cada dia, i realitat «sagrada», que és una dimensió diferent i descomunal de la mateixa realitat. Neixen així molts textos sagrats, arrelats a les cultures, textos poètics i mítics que pretenen donar pistes sobre la dimensió inefable, indescriptible, de la realitat. Però la majoria de la gent només entén l'explicació literal i, sense fer-se més preguntes, o bé creu el que li diuen o bé no creu res. Des de sempre trobem, doncs, lligats amb el fet religiós, uns experiments per atènyer una més gran humanització al costat d'unes creences útils per manipular la realitat quotidiana i sobreviure-hi.

La gent de les ciutats antigues, construïdes a la vora dels grans rius, necessitava creure en un ordre, una jerarquia, una autoritat i uns comportaments si volia fer perdurable la seva civilització. És així com les religions es van convertint en la garantia de l'ordre que sembla etern, en la manifestació de la voluntat dels déus. I les religions ajuden així a sobreviure i també a sotmetre's al rigor de l'ordre establert: a suportar l'absurd i a donar esperances de futur més enllà de la vida personal.

Les religions transmeten una visió del món, una explicació de la natura i del paper dels homes, a través de castes sacerdotals, estructures de poder i construccions que desafien el temps. Però, alhora, també transmeten les preguntes, l'afany d'anar més enllà, cap a la profunditat d'experiències humanes insospitades. Aquest afany portarà molts aventurers de l'esperit a enfrontar-se amb les pròpies religions i alguns ho pagaran car, però d'altres agafaran el relleu en una cursa que encara no s'ha aturat.

I així, al llarg del temps, anem trobant, en totes les cultures i civilitzacions que conviuen de forma contradictòria, els missatges que estimulen a anar més enllà de les nostres necessitats animals, que ens fan millors i ens condueixen a una major consciència de l'univers i de l'home, juntament amb estructures per a conservar el que hi ha, que volen assegurar la nostra supervivència com a espècie necessitada i fràgil. Això vol dir que, al costat de manifestacions subtils d'art, d'espiritualitat i de deseiximent, trobarem arreu la defensa de les pròpies creences, l'anatema contra els que no pensen igual, el proselitisme...

La treva de Déu és fruit de la religió cristiana, però també ho són les croades. La mística dels sufís és fruit de l'Islam, però també ho és la guerra santa. La subtileza del ioga és fruit de les tradicions de l'Índia, però també ho és el sistema de castes socials.

Per acabar-ho d'adobar, a partir del Renaixement apareixen al món occidental altres explicacions per donar resposta a les eternes preguntes de l'home: són la ciència i el pensament modern que troben noves formes més útils d'afavorir la supervivència que no ho eren els mites venerables de les antigues tradicions religioses i culturals. Les religions no han deixat de tenir, des del mateix naixement del pensament científic independent, conflictes amb els científics, disputant-se el lideratge de qui pot donar respostes a les preguntes sobre què hi ha aquí, i qui està en millors condicions de dir als homes què són i com han de viure.

I, davant de la progressiva autonomia de la humanitat, veiem que moltes tradicions pateixen la temptació de tornar enrere, de negar el futur i de congelar el present: són els integrismes, fruit de la por. Mentrestant, altres homes i dones intenten, com des del principi, de resseguir el camí de les preguntes i d'experimentar les respostes lliures en l'aventura de la consciència, autèntica fita de qualsevol religió. I és en aquesta aventura on tenim dret a preguntar-nos si és possible de trobar pistes per fer un salt de qualitat en el nostre «ser persones», de manera que la nostra espècie i la vida tinguin un futur assegurat.

PROPOSTES DIDÀCTIQUES

1. Per què un quadern sobre el fet religiós?

Pàg.: 9

Objectiu

Motivar els nois i noies pel tema del fet religiós. Sense un interès mínim no és possible avançar profitosament en cap coneixement.

Proposta de treball

Es tracta de recollir informació que ajudi a prendre consciència que l'aspecte religiós continua viu a la nostra societat i en el nostre temps. Cal fer veure que la nostra cultura o altres cultures, si es coneixen, han generat respostes de tota mena davant del tema religiós. Es pot partir de manifestacions literàries, articles de premsa, música, acudits, pel·lícules, conflictes, reproduccions artístiques, etc. per ajudar a dibuixar el fet religiós de forma polièdrica, complexa, sense preocupar-se gaire de ser sistemàtics o no. Hi pot ajudar la menció de diversos estudiosos que han fet aportacions sobre el tema des de diversos punts de vista i això ja donarà una certa idea de com és de difícil enllestir la qüestió amb simplificacions barates (es poden trobar fàcilment noms coneguts d'escriptors, artistes, metges, psicòlegs, historiadors, sociòlegs, antropòlegs, polítics...).

Aquesta activitat es desenvolupa en tres moments. El primer seria com escriure el títol: pot servir el comentari amb tot el grup d'algun fet recent, d'actualitat, que estigui relacionat amb el tema i que serveixi per proposar una activitat de recerca. El segon moment pot consistir a establir un termini (fins a una setmana, per exemple) per a recollir a nivell individual tota mena de documentació que serveixi per il·lustrar les manifestacions externes del fet religiós. Serveixen postals, reproduccions d'art, gravacions, articles, fotografies, redaccions..., que haurien d'anar acompanyats d'una informació mínima sobre procedència i significat segons la informació de què disposi cadascú. El tercer moment és l'elaboració i presentació d'un mural o d'una exposició amb tot el que s'ha recollit on els nois i noies expliquen les conclusions que n'han extret i per què els sembla interessant. Finalment, i després de puntuar les proposicions, s'elabora entre tots una resposta a la pregunta inicial.

Ampliació

No és aquesta l'única manera de motivar l'interès dels adolescents. Es poden utilitzar, alternativament o complementàriament, d'altres activitats com veure una pel·lícula o comentar un fet puntual important.

2. Punt de partida personal

Pàg.: 10

Objectiu

Canviar l'enfocament «objectiu» i passar a la posició subjectiva com un element més de l'anàlisi del fet religiós.

Proposta de treball

Es tracta d'exposar en una roda d'intervencions quina és la posició de cadascú respecte del tema que ens ocupa. I també d'ajudar els participants a descobrir que les postures i les opinions que creiem pròpies estan en realitat mediatitzades i influïdes pel nostre entorn social.

Per al desenvolupament de l'activitat, presentem unes quantes postures amb què els nois i noies es poden identificar, però en poden sortir d'altres de molt diferents. Cal demanar sinceritat i respecte per la posició de cadascú. I, sobretot, és important de no fer judicis de valor. Es tracta de prendre consciència del que s'està parlant però no pas de jutjar-ho.

UN PRIMER CONTACTE

3. Descubrim la seva presència

Pàg.: 11

Objectiu

Adonar-se de fins a quin punt el fet religiós impregna qualsevol cultura humana i que la religió és un element de la cultura. Aquest objectiu es pot aconseguir ajudant els nois i noies a exterioritzar tot allò que consideren elements o signes religiosos. Potser s'adonaran que els seus coneixements són molt superficials, però si se'ls ajuda a organitzar, classificar i aclarir les aportacions d'uns i altres, el resultat pot ser més enriquidor.

Proposta de treball

Cal crear una situació que ajudi a veure d'on partim (el que sap cadascú) i què sabem al final (el que sabem entre tots, que és més que abans, i que ja dibuixa un fenomen complex). Per això, caldrà ajudar els nois i noies a ampliar el vocabulari i els tipus de fenòmens observats. Potser el que és més fàcil de notar són els elements materials (esglésies, creus, imatges, sacerdots...); aleshores caldrà veure els fets socials (misses, primeres comunions...) i anar pujant cap a actituds morals ocultes a primera vista (costums, manaments, tabús...) fins a arribar a aspectes que configuren la mentalitat i les creences de la col·lectivitat (mites, paradigmes, ideals, explicacions del que hi ha i el perquè...).

L'activitat va precedida de la presentació d'alguns dels símbols més coneguts i importants de diferents religions per tal de mostrar als nois i noies un exemple concret de manifestació del fet religiós. A més, aquesta mena d'objectes, símbols i pràctiques sempre són bons per desvetllar la curiositat dels joves ja que presenten un fort caràcter místic. L'educador pot preguntar si en poden proposar més o poden fer comentaris per tal de sondejar el nivell de coneixements culturals sobre religions.

És una activitat pensada per fer amb grups petits i després fer una posada en comú on l'educador ajuda a posar ordre i a «traduir» algunes aportacions confuses. Cal insistir que l'esperit amb què es comença és el d'indagar com ho faria un autèntic ésser de l'exterior. En aquest sentit, és indiferent que es consideri una cultura o una altra: totes presenten característiques de base similars i això ja ha de ser una constatació important, ja que totes les religions són diferents en les formes però totes s'assemblen en l'estructura de fons. Cal motivar, doncs, la curiositat, el rigor, i saber què es vol observar.

4. Un panorama divers

Pàg.: 13

Objectiu

Motivar els nois i noies a ampliar coneixements. Això serà fàcil si se'ls ha desvetllat la curiositat i són conscients del molt que no saben. Al final, si no hi arriben per ells mateixos, l'educador els pot fer adonar de fins quin punt les religions són antigues (tan antigues com l'autoconsciència humana), de fins a quin punt es tracta d'un fenomen universal (no hi ha cultures sense religió), i de fins a quin punt es tracta d'un fet d'una entitat i solidesa impressionants. En realitat, deixar-se colpir per aquestes constatacions seria l'autèntic objectiu més que no pas l'acumulació d'informacions erudites.

Proposta de treball

Al llarg del desenvolupament de l'activitat, cal tenir en compte unes quantes observacions. Per exemple, la necessitat que totes les exposicions manifestin un gran respecte per allò que expliquen i que cada participant el manifesti també per les exposicions que fan els altres. També cal ajudar els nois i noies a no caure en l'anècdota, tant si expliquen fets que consideren positius com si n'expliquen de negatius. Han de tenir accés a les fonts d'informació mínimes: hi ha molta informació disponible (vegeu la bibliografia) i cal facilitar-los materials perquè puguin preparar les exposicions. També caldrà negociar un temps per a la preparació i un temps per a l'exposició (un mural pot ser una bona ajuda).

En la primera part de l'activitat és més important fomentar la capacitat de relacionar èpoques i personatges amb textos, cultures i factors històrics, que convergeixen a determinar una religió concreta, que no pas l'adquisició de coneixements concrets i anecdòtics.

En la segona part de la pràctica, quan es comparen textos de diverses tradicions religioses, la dificultat que es presenta és la de fer una anàlisi que mostri els diversos nivells de similituds i de diferències. Per això, l'educador haurà d'ajudar els participants a veure coses com ara:

- Els diferencia la cultura, l'expressió, la tradició, el vocabulari.
- S'assemblen en l'esperit de lloança, l'acció de gràcies, l'adoració, l'admiració per la llum, la naturalesa com a símbol d'allò que és sagrat...
- Es poden utilitzar símils del món de l'art: una pintura xinesa i una d'impressionista s'assemblen poc. Però en el fons totes dues volen expressar la bellesa.

Objectiu

Si a l'activitat anterior es podia copsar la universalitat i l'antiguitat del fet religiós, ara es pretén de prendre consciència de la seva complexitat, almenys pel que fa als elements estructurals.

Proposta de treball

Es tracta de llegir, primer, un bell text de la tradició espiritual dels indis americans. Després de la lectura cal fer una anàlisi i fer-se preguntes com quins elements són creences o mites que expliquen la realitat (els avantpassats, el Gran Esperit, els homes i la Terra són una mateixa família...), quins elements són simbòlics i què simbolitzen (en el fons, la supervivència de la comunitat), quin és el valor del ritual (per fer efectiu el símbol i expressar els mites), i, finalment, quin és el comportament que se'n deriva (en aquest cas, una moral de tipus ecologista). Tota religió presenta, doncs, aquests elements: les creences sobre el sagrat, els símbols i rituals, i les lleis i els comportaments coherents amb el que es creu. En altres paraules: tota religió intenta d'explicar l'existència d'una dimensió de la realitat que està més enllà del profà i del quotidià; proposa mètodes per a posar-s'hi en contacte i planteja una ètica per a viure-hi relligat.

Pot ser interessant de copsar l'opinió dels nois i noies pel que fa a les aportacions d'una espiritualitat, que acostumem a qualificar de «primitiva», que serien vàlides per a la nostra societat científicotècnica. Aspectes com el pacifisme, l'ecologisme i la solidaritat potser quedaven més ben recollits en aquella religiositat, i protegien millor la societat, que no pas en la nostra situació d'ara. Qui és més «salvatge»: nosaltres o ells?

Per aprendre d'aplicar millor l'anàlisi a aquesta realitat complexa, es proposa també de classificar tots els elements que s'han pogut recollir en les llistes de la tercera activitat en tres grups bàsics: el que recull les creences, els mites, les explicacions; el que recull els aspectes rituals, els celebratius i els simbòlics, i, finalment, el que recull els aspectes axiològics que es manifesten en forma de moral, comportament, costums, transgressions, etc. Es pot fer, en cas que aparegués, un quart grup que reculli algun aspecte que no té cabuda en cap dels tres anteriors.

Aquest treball ajuda a veure les semblances en la formació de les religions i també posa de manifest la gran diversitat de formes, diversitat que depèn de la cultura, del moment històric, etc. Si va bé, es pot fer notar que diversitat no és sinònim de caos sinó de riquesa i complementarietat, ja que potser es tracta de les diverses formes que té la cultura d'expressar la mateixa realitat. Seria la mateixa funció que juga la biodiversitat en l'estratègia de la vida. De totes maneres, si les coses no van rodades, és millor no embolicar-se.

6. Sempre acompanyant l'activitat humana

Pàg.: 16

Objectiu

Situar-se en un altre punt de vista. Fins ara s'ha proposat descobrir elements sobretot sociològics i històrics. Ara es tracta de descobrir vessants antropològiques i psicològiques: quines poden ser les causes de l'aparició de les religions? El debat obliga a prendre un cert partit, a escollir. Això pot ajudar els nois i noies a formular la seva postura personal i a veure que una sola explicació simplista generalment mai no és tota la veritat.

Proposta de treball

El desenvolupament del debat implica que cada participant triï, després d'haver examinat bé totes les proposicions, una o diverses explicacions que li semblin plausibles i que, després, les defensi amb arguments. Aniria bé de preparar-ho per grups i que de cada grup sortís un ponent; després «el públic» té dret a preguntar o respondre als ponents amb arguments diferents. La finalitat del debat és, precisament «no arribar enlloc» perquè, com dèiem, no hi ha una única explicació simple dels fenòmens complexos.

INTENTEM APROFUNDIR UNA MICA MÉS

7. Parlem, doncs, de la religió

Pàg.: 17

Objectiu

Fer prendre consciència als nois i noies del que hi ha en el fons del fenomen que potser fins ara hem abordat una mica, com qui diu, des de fora. Escoltar testimonis no és el mateix que escoltar teories. I, d'entrada, són testimonis que mereixen ser presos en consideració. Les idees-clau són, almenys, les següents:

- La religió o, millor, el «sentiment religiós», tal com ho viuen els qui en parlen, va més enllà o és més que la imatge externa que intenten donar les diferents religions oficials. No és igual escoltar un propagandista o un jerarca que un creient, encara que a vegades poden ser la mateixa persona.
- En tot cas, les institucions religioses haurien d'estar al servei (o han nascut per estar al servei) d'aquell esperit religiós que reflecteixen els textos.
- Ha de quedar clar que l'esperit o sentiment religiós té relació amb l'estímul del *misteri*, de *hi ha alguna cosa més*, de la dimensió *sagrada* de les coses, de la profunditat subtil i *inefable* de la creació. Potser la paraula *Déu* vol ser un símbol simplificador de tot plegat.

Proposta de treball

El desenvolupament de l'activitat ha estat pensat per a un grup nombrós, amb la intervenció de l'educador per aclarir qüestions de vocabulari, d'una banda, i qüestions d'estímul i d'orientació mitjançant preguntes sobre els raonaments que vagin fent els nois i noies, de l'altra. Potser caldria fer plegats les lectures; un cop enteses, fer-ne comentaris per grups i després posar-ho en comú. No cal fer interpretacions literals dels textos sinó copsar-ne el significat global que ens volen transmetre. No són tampoc textos per «discutir-los» sinó per «escoltar-los».

Objectiu

Comprendre progressivament alguns aspectes del que anomenem coneixement religiós que no són senzills ni evidents. A l'activitat anterior, s'ha proposat de treballar el fenomen religiós en la vessant subjectiva, com un sentiment o vivència personal de la profunditat de l'existència, del misteri de la vida o del més enllà de tota realitat (el «sagrat»). Doncs bé, ara es tracta de fer veure que aquest sentiment no és una teoria sinó una experiència possible i que és diferent saber teòricament una cosa que «saber» perquè s'ha viscut. Què vol dir «viure-ho»? Vol dir que entren en joc altres elements cognoscitius que el purament racional: hi ha el sentiment o l'emoció, la intuïció, la companyia, les sensacions no verbals, etc. I, segons que expliquen els Mestres religiosos, es viu com una commoció de tot l'ésser, amb els sentits, la sensibilitat, el cos, l'intel·lecte; és un coneixement global d'allò que l'ha comogut. Es tracta de fer notar tot això als nois i noies. I després d'aquest pas, el següent és fer veure que les experiències són difícilment comunicables, sobretot si el que escolta no té referències pròpies del que se li diu. El mecanisme que aleshores es produeix és comú a totes les religions: els Mestres, els Fundadors, els Profetes o els Místics, són els qui han estat capaços d'experimentar alguna mena de «coneixement» global, que hem anomenat coneixement religiós. Però quan ho expliquen als altres, utilitzen l'aparell verbal que la seva cultura els facilita, fent servir aproximacions i imatges. Els deixebles, sovint, no entenen res però s'agafen al que poden: a la lletra, a les paraules, les quals esdevenen santes en comptes de servir d'ajuda per fer el mateix camí cognoscitiu que el mestre. Per a il·lustrar-ho, podeu llegir als nois i noies la següent historieta. (Els contes proposats en aquesta activitat han estat recollits per A. de Mello en el llibret *El cant de l'ocell*.)

- «El místic tornà del desert. “Conta'ns com és Déu”, li digueren. Però, com podria, aquell, dir-los allò que havia experimentat el seu cor? Es pot expressar Déu amb paraules? Al final els confià una fórmula —inexacta, això sí, i insuficient—, amb l'esperança que alguns d'ells poguessin sentir la sensació d'experimentar-ho per ells mateixos. Ells aprengueren la fórmula i la convertiren en un text sagrat. I la imposaren als altres com si es tractés d'un dogma. Fins i tot s'esforçaren a difondre-la en països estrangers. Alguns arribaren a donar la seva vida per ella. El místic es quedà trist. Potser hauria valgut més que no hagués dit res.»

Seria suficient que els nois i noies acabessin amb la sensació que els textos, els dogmes, els mites, les teologies, etc., tenen un paper funcional a totes les religions i que no s'han de jutjar pel major o menor grau d'esoterisme o tancament verbal. Darrere de tot, cal buscar una experiència primigènica essencialment lliure i original. Malauradament, però, el que eren eines acaba convertint-se en ídols en la major part dels casos.

Les actituds de fons que cal treballar són: saber vèncer el rebuig a les barreres culturals de diverses expressions simbòliques i entendre que les veritables ofertes religioses són d'una experiència lliure, contrària al fet de sotmetre's acríticament a fórmules, creences o persones carismàtiques. Això és important en el cas concret de les sectes, que sempre són més perilloses per als joves.

Proposta de treball

El desenvolupament de l'activitat permet diverses fórmules, segons com sigui el grup. Es pot treballar sempre amb un grup nombrós, però es recomana de fer-ho en petits grups per

facilitar l'intercanvi entre ells. Els nois i noies, per grups petits, llegeixen el primer text i comenten la doble qüestió que es planteja:

- Diferència entre el coneixement intel·lectual o racional i el coneixement de l'experiència.
- Dificultats i mecanismes de comunicació d'experiències íntimes.

Després, amb tot el grup i amb l'ajuda de l'educador, cal fer la posada en comú i treure'n les conclusions. S'acaba llegint l'última historieta per reblar el clau o com a test per saber si han entès el que es proposava.

9. Hi ha més del que veiem i sentim

Pàg.: 20

Objectiu

Arrodonir i completar el concepte d'experiència religiosa, entesa com una manera diferent, més profunda, d'entendre i de viure la realitat. És ajudar a comprendre una mica més el que els homes religiosos anomenen «dimensió sagrada» de l'existència. La proposta de totes les religions, al marge dels sistemes dogmàtics, morals i rituals, és una iniciació i un entrenament per a posar en el centre de la pròpia vida, radicalment, un coneixement més complet, globalitzador i subtil de tot, transcendent la mirada habitual de l'animal necessitat que és l'home.

Proposta de treball

El desenvolupament de l'activitat ha estat pensat en tres parts. La primera és una estona d'experiència per grups de 5 o 6 amb el llibre *L'ull màgic* o amb un pòster d'estereomatges en tres dimensions. Es contesten les preguntes. En la segona part, l'educador intenta de fer veure al grup en general com, segons expliquen els Mestres religiosos, la seva experiència té similituds amb l'experiència 3D. És a dir, l'experiència religiosa també és gratuïta, amagada sota l'aparença de quotidianitat; descobrir-la és font de joia. Les explicacions (textos, gurus, ritus...) ajuden però no substitueixen la vivència personal, cal entrenar-se, trobar-ho no depèn només de voler-ho, és difícil de transmetre què és a qui no ha intuït res, un cop vist no té comparació amb la situació quotidiana perquè s'ha elevat la qualitat de la consciència, etc. La tercera part és la lectura personal d'un text que vol expressar què «veu» o «víu» o «sent» un home que ha trobat la «3D espiritual». Si l'ambient que es crea és de respecte i d'una certa commoció, l'educador pot llegir textos semblants que expressen el mateix però de religions diferents. Suggerim els següents:

«I com podria expressar aquesta paraula secreta?
O com podria jo dir que Ell no és així, i que és aixà?
Si jo dic que Ell és dins meu, l'Univers s'avergonyeix.
Si dic que és fora meu menteixo.
Ell fa que el món interior i l'exterior
siguin indivisiblement un;
el conscient i l'inconscient són els meus escambells.
No és ni manifest ni amagat,
Ell no és ni Revelat ni no Revelat;
ni hi ha paraules per dir el que Ell és.»

KABIR, *Cien poemas de Kabir*. Barcelona: Visión Libros, 1982
(Poema del poeta místic de l'Índia, Kabir, segle xv.)

TAO

«Hi ha un esperit que fou abans que fossin els cels i la terra. És l'U que viu en silenci, més enllà de les formes terrenals, que mai no canvia, omnipresent, inexhaurible. No en conec el nom; però si li he de donar un nom, li diré Tao, li diré el Suprem. Anar cap al Suprem és un viatge, un viatge molt lluny, i aquest anar molt lluny és un retorn.

Es diu que Tao és gran, que el cel i la terra són grans, i que l'home és gran.

Hi ha, doncs, quatre menes de grandesa; i una d'elles pertany a l'home.

L'home a la terra és sota la llei de la terra. La terra és sota la llei del cel. El cel és sota la llei de Tao. Tao és sota la seva pròpia llei.»

TAO TE CHING XXV. Atribuït a Lao Tzu, any 600 aC. Joan MASCARÓ, *Llànties de foc*.

SALM 139 (138)

Penetrat per la mirada de Déu

«Senyor, has penetrat els meus secrets i em coneixes,
tu saps quan m'assec i quan m'aixeco;
descobreixes de lluny estant els meus propòsits,
saps prou bé si camino o si reposo,
et són coneguts tots els meus passos.

Encara no tinc als llavis la paraula,
que tu, Senyor, ja la veus pronunciada.
M'estrenys a banda i banda,
has posat damunt meu la teva mà.
No puc abastar un saber tan admirable;
és tan elevat, que no el puc entendre.

On aniria lluny del teu esperit?
On fugiria lluny de la teva presència?
Si pujava dalt del cel, hi ets present,
si m'ajeia als inferns, també t'hi trobo.
Provaré de prendre les ales de l'aurora?
Aniré a viure a l'altre extrem del mar?
També allà les teves mans m'hi portarien,
també allà m'hi vindrien a buscar.

Diré, doncs, que m'amaguin les tenebres
i tingui per llum la negra nit?
Per a tu no són fosques les tenebres
i la nit és tan clara com el dia:
llum o fosca et són igual.

Tu has creat el meu interior;
m'has teixit en les entranyes de la mare.
Et dono gràcies perquè m'has fet tan admirable,

les teves obres són meravelloses:
ho reconec amb tota l'ànima.
Res del meu cos no et passava per alt
quan jo m'anava fent secretament,
com un brodat en el fons de la terra.

Els teus ulls em veien abans d'estar format,
i els anys que em destinaves
eren tots escrits en el teu llibre,
abans que n'existís un de sol.

...

Déu meu, penetra els meus secrets i coneix el meu cor,
examina'm per conèixer què desitjo.
Mira si vaig per camins d'idolatria
i guia'm per camins eterns.»

ARA POTSER COMPENDREM MÉS COSES

10. Funcions de la religió

Pàg.: 21

Objectiu

Aquesta activitat és molt important des del punt de vista conceptual. Es tracta de fer entendre que les religions, en la dimensió col·lectiva, no solament s'estructuren en grups, comunitats o esglésies per als fins purament religiosos sinó que les paraules (mites, creences), les estructures, les propostes de comportament per a la salvació personal, són aprofitades, digerides i aplicades per les societats on s'han desenvolupat. Les societats preindustrials, mancades d'arguments científics i ideològics per a cohesionar i donar sentit a la seva organització, els manlleven de les religions més esteses. La religió ha complert, doncs, fins a l'arribada de la modernitat, una funció de vertebració social necessària per a la supervivència de l'espècie humana. Encara avui dia, les societats agràries estructurades a través dels mites religiosos són presents en el nostre planeta. Molta gent que viu en un àmbit de societat industrial no té la mentalitat científicotècnica que li és pròpia sinó que està arrelada en creences típiques de societats agràries del passat. Si no es té en compte aquest fet quan s'enfoca qualsevol fet religiós actual o del passat, es pot crear una confusió tal que la persona opti pel rebuig sistemàtic del fet religiós perquè seria opac, incompreensible i residual.

Proposta de treball

El desenvolupament d'aquesta activitat és senzill: es tracta de veure una pel·lícula de les que a continuació us proposem i que trobareu en format de vídeo:

- *The message (Mahoma, el mensajero de Dios)* 1 i 2. Coproducció nordamericana amb diversos països islàmics. Director: Moustapha Akkad.
- *Mosse, re d'Israel (Moisès)*. Italiana. Director: Gianfranco de Bossio.

Quan s'ha vist el film, es fa un fòrum conjunt intentant de contestar les preguntes proposades. S'ha de procurar d'evitar les consideracions argumentals concretes, les qüestions estètiques o filmiques, les anècdotes col·laterals, etc. El que interessa és adonar-se de la força de la religió per a vertebrar un col·lectiu. Si no és possible de passar el vídeo, es pot orientar l'activitat al voltant dels següents temes:

- La peregrinació a la Meca dels musulmans.
- La prohibició de menjar porc entre els jueus.
- Les castes socials a l'Índia.
- La recomanació, feta tantes vegades pels bisbes catòlics, perquè els fidels votin una opció política determinada.

Es fan grups, cada grup estudia un fet, intenta d'esbrinar a què respon, i veu si es tracta d'una necessitat social o d'una necessitat espiritual a nivell personal. Finalment es pot fer una posada en comú.

11. També hi ha una cara fosca

Pàg.: 23

Objectiu

Afrontar d'una manera positiva un dels fets més evidents que acompanya des de sempre el fet religiós i que és més fàcilment criticat i denunciat pel raonament implacable de l'adolescent: el component negatiu, degenerat, violent i intolerant de la majoria de manifestacions religioses històriques.

Pensem que l'educador, al llarg del debat, no pot perdre de vista tot de criteris que ja s'han anat apuntant en activitats anteriors. Fonamentalment, caldria anar recordant i conclouent que: a) el fenomen religiós és tan ambigu com el fet cultural humà del qual emergeix; b) les religions, en la funció social, han hagut d'anar lligades al poder i han patit les conseqüències de l'exercici del poder; c) les religions, en proposar camins de coneixement i d'experiència transcendents a l'individu, topen amb tota mena de deficiències psicològiques i febleses de la personalitat, i això facilita l'aparició d'abusos, manipulacions i exageracions; d) en totes les manifestacions de la dimensió profunda de l'home és difícil d'evitar fenòmens degeneratius.

Les respostes massa espontànies dels nois i noies del tipus: «cal suprimir la religió» o bé, «cal fer una sola religió» han de ser posades en crisi fent entendre que no es pot suprimir la cultura per evitar, per exemple, les guerres, o no es pot suprimir la diversitat, si volem evolucionar.

Proposta de treball

L'activitat es desenvolupa en dos moments. En el primer, els nois i noies recullen fets, fan l'inventari de manera que puguin descobrir la cara fosca de les religions. Es pot fer per grups, fixar un termini d'una setmana, per exemple, i acabar amb un mural o una exposició en públic seguida d'un debat. En el segon moment, més delicat i més constructiu, en petits grups es busquen els valors que ajudarien a evitar els desastres constatats, amb l'anàlisi

dels textos proposats o d'altres de semblants. Després, en la posada en comú, caldria arribar a ordenar els valors en una llista única i reduïda a tres o quatre actituds. A través del debat i de les argumentacions, l'educador ha de fer aplicar a la pràctica els valors que es proposen i fer veure com n'és de difícil de viure l'opció tolerant, oberta, benèvola, etc. Denunciar els brots d'obstinació, de falta de respecte, de no voler escoltar, etc. que puguin sorgir en el diàleg. Si en un grup petit les coses sovint s'emboliquen per camins violents, què no serà en grups humans grans si, a més, s'hi barreja la supervivència i altres instints?

QUÈ PASSA AMB LA RELIGIÓ, AVUI?

12. Un cop d'ull al nostre voltant

Pàg.: 25

Objectiu

Fer prendre consciència que el fet religiós és viu, avui, entre nosaltres, amb un alt nivell de conflictivitat. Encara que a nivell personal «es pot passar», desinteressar-se del fet o declarar-se no creient, això no pot evitar la presència social del fenomen religiós que, en alguns llocs, emergeix amb força. Independentment, doncs, de l'opció personal enfront de l'oferta religiosa, caldrà saber localitzar, comprendre i valorar els conflictes i els debats de base religiosa.

Proposta de treball

En el desenvolupament d'aquesta activitat, proposem de rastrejar la presència conflictiva del fet religiós i proposem que els nois i noies busquin exemples trets de notícies contemporànies que poden trobar en diaris o anuaris. D'exemples, no en falten: l'integrisme islàmic, les guerres religioses a l'Ulster o a l'ex-Iugoslàvia, la posició de l'església catòlica en els debats sobre sexualitat o natalitat, la manera com es presenten les tradicions religioses que a voltes ens semblen relíquies del passat, l'adopció de la bandera religiosa per a impulsar l'afirmació nacional o social (pensem en Polònia, Iran o el nostre nacional-catolicisme), etc. L'exposició en un mural pot servir d'objectiu de la descoberta o presa de consciència, i el petit debat posterior que es demana com a resum de la presentació pot servir per a entendre que els conflictes, sorgits d'una societat en crisi, no es poden eludir, que tard o d'hora toca de discernir i s'han de prendre opcions personals. El fet d'acabar amb una mena d'enquesta de posicions personals d'alguns contemporanis pròxims pot servir per a tocar la realitat de la nostra societat occidental i entendre el fenomen de la secularització i del pluralisme.

Objectiu

Proporcionar als nois i noies eines per aprendre a discernir, a valorar les propostes que afecten la religió, avui i aquí. Sobretot, cal que intueixin que, tal com van les coses, tenim religió per temps però no totes les propostes de futur tenen el mateix valor i interès per a nosaltres i per al conjunt de la societat que anem fent. Per tant, proposem una valoració de les diverses propostes que, ja diem, no són exhaustives. La conseqüència de la valoració hauria de ser, lògicament, que no hi ha un camí únic, ni tan sols un camí clar. Totes les propostes són vàlides en un cert context o en un moment determinat.

Els valors ètics que proposem per fer la valoració són els que ens han semblat més adequats, però en podeu afegir d'altres, suprimir-ne algun o canviar el que faci falta. Si, d'altra banda, coneixeu algun text que us sembli significatiu d'alguna altra postura contemporània sobre el valor de la religió en el futur, podeu proposar-lo a la consideració dels participants. Els textos escollits ho han estat en raó de les postures que presenten i que podem identificar al nostre voltant:

- El text núm. 1 és de l'Aiatollah Jomeini. Representa la involució, el retorn a la tradició, a la seguretat que s'atribueix al passat, al que seria propi de les societats agràries, en la vessant integrista.
- El text núm. 2 és de Fèlix Martí. Representa una proposta de fecundació intercultural i interreligiosa, al marge, o més enllà, de la dogmàtica de cada església o tradició.
- El text núm. 3 és de Karl Marx. Representa la crítica clàssica d'aquest autor a la religió que fonamenta un gran corrent de l'ateisme modern.

Altres autors podrien parlar també d'ateisme o agnosticisme, ben presents avui en la nostra cultura plural.

Proposta de treball

El desenvolupament de l'activitat és simple: una lectura individual, una reunió en grups per omplir el quadre de valoracions i, finalment, una assemblea per a treure'n conclusions. Caldrà evitar de qualificar cap postura com a bona o dolenta. Més important que entendre profundament els textos és l'exercici de discerniment i de valoració que demanen.

Ampliació

És clar que aquests textos no exhaureixen tots els corrents contemporanis de pensament sobre el fet religiós. Us en proposem uns quants més que representen opinions igualment presents en la nostra societat.

El text següent, de Ken Wilber, entén la religió en la vessant d'experiència individual, mística, sense creences, pròxima al ioga indi o al budisme zen.

«Parlant en termes senzills, penso que hauríem de distingir entre religió exotèrica i religió esotèrica. La religió exotèrica o "externa" és religió mítica, concreta i literal [...] és una religió amb una estructura de creences que intenten d'explicar els misteris del món en termes mítics en lloc de fer-ho en termes evidents o d'experiència directa [...] és una qüestió de creença: si creus en tots els mites estàs salvat, si no hi creus vas a l'infern, no hi ha discussió possible... La raó per la qual la religió esotèrica o mística està "amagada" no és perquè sigui secreta ni res de semblant,

sinó perquè es refereix a una qüestió d'experiència directa o consciència personal. La religió esotèrica no et demana que creguis en alguna cosa o tinguis fe o obediència en algun dogma. La religió esotèrica és més aviat un conjunt d'experiments que cadascú porta a terme en el laboratori de la seva consciència. Com la ciència, es basa en l'experiència directa, no en un credo o un desig.»

El text següent, de la Conferència de Puebla, representa la postura de la Teologia de l'Alliberament en el món cristià, nascuda a l'Amèrica del Sud. És un intent seriós de donar a la religió una funció de transformació social i de vertebrar la lluita per la dignitat dels més marginats.

«Els pobres mereixen una atenció preferencial, sigui quina sigui la situació moral o personal en què es troben. Fets a imatge i semblança de Déu per a ser els seus fills, aquesta imatge està enterbolida i, encara més, escarnida. Per això Déu els defensa i els estima. I així, els pobres són els primers destinataris de la missió i la seva evangelització és per excel·lència senyal i prova alhora de la missió de Jesús.»

El text següent, de Marià Corbí, *Conocer desde el Silencio*, representa la possibilitat de donar a la religió una funció social a través de la seva oferta de millor qualitat humana per als homes laics de la societat científicotècnica.

«Què ofereixen les tradicions religioses a la nova societat industrial? Simplement un altre nivell de coneixement d'això mateix que hi ha aquí i que ens envolta, i de nosaltres mateixos. Es tracta d'un coneixement silenciós, del coneixement central de la condició humana, segons diuen els Mestres, i que esdevé el gran ignorat i oblidat en la societat científica i tecnològica... Que les tradicions religioses ofereixin coneixement és rellevant per a una societat de coneixement com la nostra; que ofereixin procés és pertinent per a una societat mòbil i d'innovació; que ofereixin llibertat de tota forma, és útil per a una societat que ha de crear contínuament totes les formes de comprensió, valoració i vida; que ofereixin lucidesa, interès i amor envers tot el que existeix, és fonamental per als qui han de tenir el discerniment de construir el propi destí i han de ser gestors de tot el que viu sobre la terra.»

14. Informe per a un futur possible

Pàg.: 28

Objectiu

Facilitar una revisió final de la feina feta fins ara. Es tracta de treure'n conclusions, de veure què s'ha entès i com s'ha interpretat tot plegat. I per això, no es demana de fer cap resum, sinó que a partir del que saben o han pogut aprendre, s'invita els nois i noies a fer una darrera anàlisi de tres fragments concrets. Si són capaços de captar el missatge dels textos proposats i de veure que és possible d'aplicar aquest missatge per a la construcció d'un futur més humà, és que la feina no s'ha fet en va.

Proposta de treball

El desenvolupament de l'activitat preveu una lectura personal dels textos, un treball de grup per a contestar les dues preguntes proposades i una posada en comú de les conclusions de cada grup. Se suposa que l'educador no ha d'intervenir més enllà del necessari per tal de deixar expressar al màxim els adolescents i per permetre'ls d'assaborir l'aprenentatge que hagin pogut fer. Tant de bo s'adonin ells sols que el primer text els crida a respectar i a recrear les velles tradicions de la humanitat, els pous de saviesa que l'home ha acumulat amb gran esforç per a preservar el futur. Tant de bo vegin en el segon text el rebuig simultani a la uniformització i a la superioritat d'una cultura sobre les altres; només el contacte creatiu és fèrtil. I tant de bo entenguin el valor de la tolerància i la magnanimitat referits a la religió, que es desprèn del tercer text. Si això és així i creuen que cal incorporar i viure aquests valors, podem donar per aprovada la feina feta.

UN PUNT I A PART

Objectiu

Hem arribat al final i per concloure es proposa un material de música i poesia per a fer un assaig personal del que seria entendre la subtilitat, el coneixement d'una realitat que no s'expressa a través de l'aparell racional i intel·lectual.

En realitat, és una tècnica que mostra allò que la religió vol oferir als que s'aventuren pels seus camins: els estats superiors de la consciència humana, la vivència del propi ésser més enllà del que és útil o aplicable o rendible per a la supervivència. L'art és, potser, allò que més s'assembla a la religió, per la gratuïtat, la subtilitat, el llenguatge divers, la joia de noves i insospitades possibilitats de l'esperit...

Proposta de treball

L'activitat es desenvolupa a nivell individual. L'educador pot proposar de fer-ho col·lectivament si el grup reuneix condicions per fer-ho així, però aleshores cal garantir els elements externs: tranquil·litat, silenci, no anar amb presses, relaxació, sense fer bromes, etc.

FULL DE VALORACIÓ

Amb aquest full de valoració pretenem facilitar als educadors unes referències per poder valorar el treball fet amb els nois i noies. Però també fóra interessant valorar aquests aspectes a fi que es puguin millorar o enriquir les diverses propostes.

Quin grau d'implicació han tingut els nois i noies en les diferents activitats?

1. Per què un quadern sobre el fet religiós?
 2. Punt de partida personal.
 3. Descubrim la seva presència.
 4. Un panorama divers.
 5. Un univers complex.
 6. Sempre acompanyant l'activitat humana.
 7. Parlem, doncs, de la religió.
 8. Conèixer per experiència.
 9. Hi ha més del que veiem i sentim.
 10. Funcions de la religió.
 11. També hi ha una cara fosca.
 12. Un cop d'ull al nostre voltant.
 13. Dels conflictes d'avui als camins de demà.
 14. Informe per a un futur possible.
- Un punt i a part.

molt bo	bo	normal	no gaire	gens

Hi ha hagut activitats en les quals els nois i noies hagin mostrat poc interès? Quines podrien ser les raons?

- Propostes poc adequades a l'edat.
- Dificultats de llenguatge.
- Desprestigi del tema.
- Manca de referències culturals.
- Altres.

Valoracions de l'educador:

- La presentació del tema és prou completa i general?
- El llibre presenta un enfocament prou respectuós respecte de postures confessionals o no confessionals tant quan es dirigeix als adults com quan es presenta als nois i noies?
- Pressuposa uns coneixements massa específics per part de l'educador per poder completar i desenvolupar l'activitat?

El contingut dels temes és encertat? Caldria afegir o canviar alguna cosa?

Faríeu alguna consideració respecte de la dinàmica de les activitats (metodologia proposada i recursos)?

Podeu fer alguna aportació de cara a facilitar la intervenció de l'educador?

Valoreu les diferents activitats donant una puntuació d'1 a 10 a cadascuna, segons la vostra opinió global.

1. Per què un quadern sobre el fet religiós?
 2. Punt de partida personal.
 3. Descubrim la seva presència.
 4. Un panorama divers.
 5. Un univers complex.
 6. Sempre acompanyant l'activitat humana.
 7. Parlem, doncs, de la religió.
 8. Conèixer per experiència.
 9. Hi ha més del que veiem i sentim.
 10. Funcions de la religió.
 11. També hi ha una cara fosca.
 12. Un cop d'ull al nostre voltant.
 13. Dels conflictes d'avui als camins de demà.
 14. Informe per a un futur possible.
- Un punt i a part.

Hi ha hagut algun canvi en l'actitud o en les opinions dels nois i noies que sigui perceptible després de les sessions proposades?

INFORMACIÓ D'INTERÈS

BIBLIOGRAFIA

- AIS / CROAS. *Totalisme i voracitat: aproximació interdisciplinària al «fenomen sectari» a Catalunya*. Barcelona: AIS, 1994.
- BROWN, Joseph Epes. *El legado espiritual del indio americano*. Palma de Mallorca: J.J. de Olaseta, 1991.
- CASTANEDA, Carlos. *Viaje a Ixtlan*. Mèxic: Fondo de Cultura Económico, 1988.
- Conferencia de Puebla. Puebla. III Conferencia general del Episcopado Latinoamericano. Madrid: BAC, 1979.
- CORBÍ, Marià. *El camí interior més enllà de les formes religioses*. Barcelona: Viena, 1998.
- ELIADE, Mircea. *Tratado de historia de las religiones*. Madrid: Alianza Editorial, 1990.
- , *Diccionario de las religiones*. Barcelona: Paidós, 1992.
- FIERRO BARDAJI, Alfredo. *El hecho religioso*. Madrid: Salvat, 1984.
- GIBRAN, Kahlil. *Obra selecta*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988.
- JAMES, E.O. *Historia de las religiones*. Madrid: Alianza Editorial, 1988.
- MASCARÓ, Joan. *Llànties de foc: de les escriptures i saviesa del món*. Palma de Mallorca: Moll, 1986.
- RODIN, Auguste. *Conversaciones sobre el arte*. Caracas: Monte Avila, 1991.
- TAGORE, Rabindranath. *Obra selecta*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992.
- WEBER, Renée. *Diálogos con científicos y sabios*. Barcelona: Los libros de la liebre de Marzo, 1990.
- WILBER, Ken. *La conciencia sin fronteras*. Barcelona: Kairós, 1987.

FILMOGRAFIA*

Us adjuntem una llista de films adequats com a material complementari. Entre parèntesis indiquem l'activitat per a la qual us poden ser més útils.

(Un panorama divers)

Jesús de Montreal. Director: Denys Arcand.

El petit Buda. Director: B. Bertolucci.

Baraka. Director: Ron Fricke.

(Un univers complex)

Un home anomenat cavall. Director: Elliot Silverstein.

(Hi ha més del que veiem i sentim)

Dersu Uzala. Director: A. Kurosawa.

Ballant amb els llops. Director: K. Costner.

* Selecció feta per DRAC MÀGIC, Cooperativa promotora de mitjans audiovisuals. València, 248, pral-1a. 08007 Barcelona
Tel. 216 00 04 / Fax 215 35 19

Totes les pel·lícules ressenyades existeixen en vídeo en el circuit comercial, o bé es poden demanar en préstec a DRAC MÀGIC.

(Funcions de la religió)

Mahoma, el missatger de Déu. Director: Moustapha Akkad.

Moisès. Director: Gianfranco de Bossio.

Els escollits. Director: Jeremy Paul Kagan.

(També hi ha una cara fosca)

Galileo Galilei. Director: Liliana Cavani.

VIDEOGRAFIA

La veu dels contemplatius 1, 2 i 3. Audiovisuals Claret.

Las grandes religiones. Prod. BBC. San Pablo Vídeo.